

Uro i åndenes verden

- uro i kirken

En kvalitativ undersøkelse av presters erfaringer og refleksjoner i møte med nyåndelige erfaringer

YNGVE J. SAGEDAL

Innledning

Problemstilling

Det hevdes at nyåndeligheten er blitt en del av allmenkulturen, «smurt tynt utover» og allesteds nærværende.¹ Nyåndelig tankegods og nyåndelige erfaringer kan derfor også spores blant Den Norske kirkes medlemmer, også blant de aktive i menigheten.² Ved sin brede kontaktflate med mennesker peker prester i Den norske kirke (Dnk) seg ut som en gruppe i samfunnet som bør ha gode muligheter til å fange opp nye åndelige strømninger og det man bredt kan betegne som en ny form for «folkereligiøsitet». I hvilke sammenhenger møter prestene slike åndelige strømninger, hva slags erfaringer gjør de, og hvordan reflekterer de rundt dette? Og kan vi på bakgrunn av dette vinne ny kunnskap og få nye perspektiver på Den norske kirkes møte med vår tids folkereligiøsitet preget av nyåndelig³ tankegods? Det er slike spørsmål og utfordringer som danner bakgrunnen for den foreliggende undersøkelsen som bygger på min undersøkelse av de erfaringene prester i Dnk har gjort i møte med nyåndeligheten og deres tolkning av disse. Det har så

vidt meg bekjent ikke blitt foretatt noen tilsvarende studie med presters hverdagserfaringer som kilde.

Presten er bærer av en rolle og et embete som signaliserer «makt» og «rett lære». For 150 år siden beskrev presten og folkloristen Andreas Faye (1802-1869) et problem han stadig støtte på i innsamlingen av folkelige «religiøse forestillinger og overtro». ⁴ Hans erfaring var at det er umulig å få folk til å fortelle noe som de vet presten egentlig er motstander av. Han mente forøvrig at ved å få de «skadelige forestillingene» fram i lyset, ville disse i lys av fornuften bli borte av seg selv.

Siden den gang har kirken og prestene trolig mistet mye av sin autoritet. Kan dette bety at tilgangen til folks livs- og trosfortellinger er blitt åpne og mer autentiske? Eller er det fortsatt slik at presterollen stenger for innsyn i folks forestillinger og åndelige erfaringer?

Metode

Undersøkelsen kombinerer kvantitativ og kvalitativ metode. Et spørreskjema ble sendt til 20 prester i Dnk i to prostier i Tunsberg bispedømme– 17 menn og 3 kvinner. I alder spenner informantene fra 27 år til 67 år og med en tjenestetid fra ½ år til 40 år. Prosjektet ble på forhånd presentert for prostene som gav en kort forhåndsinformasjon til prestene. ⁵ Informantene er et tilfeldig utvalg, men likevel så nær vi kan komme et gjennomsnitt av norske prester slik det fremstår i et gjennomsnittsprosti. Seks av de prestene, som i første runde gav mer detaljert informasjon og eksempler fra møter med mennesker i dåp, vigsel, gravferd (kasualia) og sjelesorgsamtaler, ble fulgt opp med fordypende spørsmål. Tre av disse ble så til slutt kontaktet for en siste runde med oppfølgingsspørsmål. Disse har fått fiktive navn: «Lars», «Kjell» og «Kåre».

Ut fra en liste i spørreskjemaet ble samtlige prester først bedt om å angi hvilke nyåndelige fenomener de hadde støtt på, hvor ofte og i hvilken sammenheng. Følgende alternativer ble gitt: «Gud som en kraft», «healing», «reinkarnasjon og karma», «kontakt med avdøde», «kontakt med engler og hjelpere», «uro i hus», «egne erfaringer med uro i hus», «nær døden opplevelser», «spådomskunst», «astrologi», «andre fenomener». Prestene ble så bedt om å notere hvilke sammenhenger disse fenomenene

ble registrert: gravferd, dåpssamtale, vigselssamtale, konfirmantundervisning, andre sammenhenger. Videre ble de oppfordret til å gi eksempler på samtaler angitt i listen og beskrive disse. De ble så utfordret til å beskrive presterollens betydning, hvordan de selv var blitt utfordret, om de hadde registrert at antallet samtaler økte, om det de hører eventuelt påvirker deres teologi og praksis, og på hvilken måte slike samtaler kan ha vært krevende. Det ble også stilt spørsmål om presten hadde vært i kontakt med alternativmiljøet på andre måter, for eksempel deltatt ved alternativmesser.

Etter hvert dannet det seg et inntrykk av gruppen som helhet og av kvalifisert informasjon fra enkeltprester. Intervjuguiden ble justert underveis for å fange opp nye problemstillinger som dukket opp i første intervjurunde.

Den kvantitative delen av undersøkelsen har en del begrensninger. Antallet informanter er lite (20). Det kan ikke forutsettes at presterskjelnertydelig mellom ulike typer nyåndelige fenomener, og det kan ha vært erindringsforskyvninger. Det avtegner seg likevel noen tendenser. Den største gevinsten ved den kvantitative undersøkelsen har vært at den fanget inn en gruppe informanter som har bidratt til en dypere belysning av problemstillingen.

I den følgende presentasjonen er det lagt vekt på at prestene selv og deres tolkninger har kommet til orde, selv om det i svært liten grad skjer gjennom direkte sitater. Nye og dels utvidende perspektiver kommer fram ved at materialet stilles i sammenheng med linjer og tendenser i sin helhet og også sammenliknes med andre aktuelle undersøkelser. Materialet belyses også utfra den pågående samtale i kirken om møte med folkereligiositet og nyåndelighet. Vi følger særlig linjene fra kirkemøtets behandling av dokumentet «Kirken i møte med den åndelige lengsel» i 1998⁶ og frem til vedtaket om den nye liturgien «Velsignelse av hus og hjem» våren 2013.⁷

Presentasjon av undersøkelsen

Tendenser i det kvantitative materialet

Samtlige prester støter jevnlig på forestillingen om Gud som en kraft (20/20). Halvparten (10) har en eller flere ganger blitt tilkalt til hus med uro. 13 av 20 prester har møtt fenomenet «kon-

takt med avdøde». 1/3 av prestene utpeker seg som en gruppe som ofte/ganske ofte støter på de fleste av fenomenene som det ble spurt om i spørreskjemaet. Denne gruppen har også deltatt på alternativmesser. Når vi spør i hvilken sammenheng de nevnte fenomenene er observert, har prestene vanskelig for å huske dette. De er tydeligvis fokusert på enkeltopplevelser som har gjort et sterkt inntrykk. Fem av prestene nevner at slike temaer er tatt opp i sorgsamtaler, og oppfølgingssamtaler etter gravferden, to nevner dåpssamtaler, fire nevner konfirmandundervisning og oppfølging av enkeltkonfirmanter. Det ser ut til at kasualiasamtalen i seg selv i liten grad gir tid og rom for å ta opp nyåndelige fenomener. Det som i undersøkelsen benevnes som spontane samtaler, er ofte samtaler der venner, naboer etc. henviser til presten gjerne med referanse til egne erfaringer eller gode «rykter».

Gudstro og åndetro

I prestenes erfaringer og beskrivelser er grensen mellom det tradisjonelt folkereligøse, det paranormale og det nyåndelige ofte flytende. En av informantene, Lars, som vært som misjonær, belyser åndetroen og dens relevans for å forstå samtidsreligiøsiteten. Han tolker det nyåndelige gudsbegrep i nær sammenheng med den underliggende åndetro. Han ser på dette som en annen type tilnærming, der tro og lære verken er det sentrale eller ikke viktig i det hele tatt. Den kraftfulle erfaringen lever sitt eget liv og taler sitt eget språk.

I denne åndetroen speiler det seget møte mellom læremessig tro og menneskelig erfaring, samtidig som det speiler en konfrontasjon mellom et dualistisk, kristent syn og et monistisk, nyåndelig syn. Oskar Skarsaune hevder at det er de elementene i nyreligiøsiteten som utløser fundamentale forestillinger og erfaringer i folketroen, som vil leve videre, mens mer perifere innslag vil komme og gå.⁸ Dette finner vi igjen i prestenes tolkninger av sine erfaringer med nyåndeligheten. Det Gudsbildet de møter har tydelige panteistiske trekk. Gud har trådt tilbake eller blitt en person skjøvet i bakgrunnen. Og åndeverdenen fremtrer både som farlig og samtidig forhandlingsvillig. Det er erfarings- og kraftdimensjonen som betones fremfor lære og trosdimensjonen. Dette oppleves av prestene å være i skarp motsetning til den kristne tro.

For prester betyr det å ta erfaringer på alvor, men også å ta på alvor den åndelige og teologiske sammenheng disse erfaringene står i, og det selv om dette ikke er så viktig for dem prestene samtaler med.

Uro i åndeverdenen? Kontakt med avdøde og møter i grenseland

Opplevelser av kontakt med avdøde rommer et stort spekter av forestillinger innenfor det vi kaller åndetro. Ikke minst utfoldes slike forestillinger i presters møte med mennesker i sorg og i traumatiske livssituasjoner. Det kan være gjennom dramatiske varsler om død og trivielle erfaringer av at de døde er til stede i minnet gjennom gjenstander og ved ulike sanseopplevelser. Noen av disse erfaringene av kontakt med avdøde oppleves som helt uproblematisk og bekreftes som gode. Det skjelles ofte mellom aktiv og passiv kontakt med de døde. Aktiv kontakt kan skje gjennom klarsynte eller ved spiritistiske seanser.⁹ I vårt materiale er det fortellinger om sørgende som har vært i kontakt med klarsynte som så har formidlet aktiv kontakt med avdøde. Vi finner også flere beskrivelser av møter med sørgende som ser og hører de døde. Det er erfaringer som kommer overraskende, men ofte med en lindrende effekt. Prester står da i et dilemma: i spenningen mellom å tolke erfaringen positivt eller å sette grenser for aktiv kontakt med de dødes verden. Prestene advarer entydig mot slik kontakt.

I sørgesamtaler synes prestene generelt å være forsiktige og lite konfronterende. De gir uttrykk for at balansegangen mellom idealet om å godta folks erfaringer og forventningen om å presentere kirkens lære er vanskelig. Det gjennomgående inntrykk er likevel at det viktigste for prestene er å tolke hva opplevelsen av hva de dødes nærvær betyr for den sørgende, ikke å gi en forklaring på opplevelsen eller å bortforklare den.

Noen av prestene kjenner en lettelse når de klarer å formidle tanker om det positive i det kristne håpet om oppstandelse. Kirken har lagt mye vekt på oppstandelsen og fullendelsen og mindre vekt på den såkalte mellomtilstanden. Det kan derfor vekke uro hos prester når de møter spørsmålet om kirken kan be for de døde. Ingen av prestene forteller at de praktiserer dette, men flere etterlyser en klarere teologi om de dødes tilstand, slik noen har møtt det blant katolske og ortodokse kolleger.

I andre sammenhenger, som i møte med unge mennesker og konfirmanter, forteller prester om mer okkultpregede fenomener som ligger i grenselandet til psykiatrien. En ung jente tok kontakt med presten via telefon og ønsket en samtale. Hun fortalte om et liv fullt av stemmer fra tidlig barndom. Umiddelbart tenkte presten at jenta måtte være psykotisk, men det var en logikk og en refleksjon rundt det hun fortalte som gjorde presten mer spørrende etter hvert som samtalen skred frem. Presten ble presentert for en virkelighetsbeskrivelse han ikke ante fantes. Hun fortalte at hun kommuniserte med de døde, hun hadde selv vært død, eller døden nær, hun hadde stemmer som bad henne handle, hun kunne kjenne følelsene til de hun samtalte med. Presten ønsket å ta henne på alvor uten samtidig å bli revet med i en retning av noe han selv ikke kunne stå for.

Det ser det ut til at også prester, noen ganger i mangel på aktuell teologi og språk, søker tilflukt og ro i det som kan kalles et «mellomrom», eller «undringsrom».¹⁰ Noen ganger ser det ut til at presters møte med menneskers ekstraordinære opplevelser best kan leve i det ordløse rom, mens det i andre situasjoner kreves ord, ritualer og liturgier.

Uro i hus. Uro i teologien?

Min undersøkelse gir flere eksempler på presters befatning med såkalt uro i hus og hjem. Hvordan møter presten så dette?

Uro i hus er her en samlebetegnelse for fenomener som kan være ganske ulike. Det de ofte har til felles, er at «rekvirenten», ofte etter å ha prøvd andre mislykkede løsninger (med bl.a. en katolsk prest og en sjaman), har hørt at prester i Dnk påtar seg slike oppdrag. I vårt materiale er det ikke eksempler på at prester er blitt tilkalt for å forebygge uro, men bare for å «behandle» eksisterende uro. Ritualet presten da har benyttet seg av spenner fra en enkel bønn til mer omfattende prosedyrer med bruk også av kors og lys. Liturgien for «Velsignelse av hus og hjem» som ble vedtatt på Kirkemøtet i 2013 (KM-sak 07/13),¹¹ var ikke vedtatt av Kirkemøtet da denne undersøkelsen fant sted.

Når det gjelder det å stille uro i hus, foreligger det en lang tradisjon for praksis med kristne og kirkelige ritualer fra nordnorsk og samisk miljø. Dette gjenspeiles i vårt materiale, og

også i Kirkemøtets dokumenter vedrørende en liturgisk ordning for velsignelse av hus og hjem. Denne liturgien er primært tenkt brukt når noen flytter inn i et nytt hjem og ønsker at noen fra kirken skal komme og velsigne og be for hjemmet. Det blir også understreket at liturgien kan brukes når noen opplever utrygghet eller uro i hjemmet sitt.

Informantene er klar over at de som prester ikke skal stille noen diagnose eller forsøke å forklare fenomenet eller gi en nøyaktig forklaring på hva eller hvem som utløser «uroen» eller prøve å gi forklaringer på de fenomenen man møter.

De aksepterer denne tilbakeholdenheten og tar hensyn til de sjelsesørgeriske anliggender som har ligget til grunn for den kirkelige praksis, og som er forutsatt i Kirkemøtets endelige vedtak. At de likevel gjør seg tanker om en mulig forklaring på fenomenene, er forståelig. Men dersom uro i hus defineres som noe destruktivt, synes det å være enighet blant prestene om at det destruktive ikke skal gis noen forklaring. At prester likevel etterlyser en teologi som på en klarere måte sier noe om den åndelige verdens realitet og substans, står ikke i motsetning til det kirkelige kravet om ikke å stille diagnose.¹²

Vi kan si at den teologien prestene er opplært i, i denne sammenheng befinner seg i et tomromsom søker å bli fylt av forestillinger som kan gi mening til «husets folk» og til presten selv.

Ved en slik forsiktig praksis markerer kirken samtidig avstand til nyåndelige aktører og/eller aktører fra andre religiøse tradisjoner. I TV-programmet «Åndenes makt» starter de synske alltid med å diagnostisere det som skjer, hva de ser, hva de hører, føler og så videre. Deretter går de i gang med en «renselse» av rommet eller huset. Den synske «kommuniserer» med en eller flere ånder og ber dem om å forlate stede. Den norske kirkes liturgi og lære avviser en slik tilnærming.¹³

Så langt kan vi si at prestene i sin praksis viser både pastoral ansvarlighet og en naturlig kreativitet og variasjon som er tilpasset situasjonen i hjemmene de er tilkalt til. Eksempelene ligger noe tilbake i tid, før faste liturgier ble vedtatt. Det viser at praksis har ligget i forkant av det vedtatte og at den fastsatte liturgi langt på vei er i samsvar med den måten prester faktisk har opptrådt på.

Prestene forholder seg til de paranormale fenomener slik de blir presentert for dem. De tar med andre ord fortellingene på alvor. Noen ganger blir uroen borte, men like ofte fortsetter den og andre aktører tilkalles. Sett i lys av et helhetlig sjelesørgerisk ansvar, vil det være naturlig at uroen, når den ikke forsvinner, blir nærmere «diagnostisert». En må anta at det ikke er liturgi-ens hensikt at kirkens prester skal forholde seg passive til det som måtte ligge bak uroen og eventuelt må og kan bearbejdes videre i en sjelesørgerisk sammenheng.

Presten og sjamanen

Bakgrunnen for det som her fortelles, er Lars erfaring som misjonær. Som ung misjonær ble han plassert på en utpost, der åndetro og fedrekult sto sterkt. De kristne på stedet hadde beholdt den gamle virkelighetsoppfatningen og åndetroen, selv etter at de var blitt døpt. Han valgte å ta åndetroen på alvor, men møtte den med fortellingene om Jesus som er sterkere enn de onde ånder. Lars forteller at den katolske kirke «kristeliggjorde» fedrekulten, mens den lutherske kirke avviste den. I ettertid ser han at den lutherske kirke slik kom til å gjøre det veldig vanskelig for de kristne fordi de, for ikke å bli utstøtt av familien, ble tvunget til å delta i offerriter i forbindelse med fedrekulten.

Som misjonær møtte han en forståelse av forholdet mellom skaperguden og ånde verden som han gjenkjenner i den åndelige virkelighetsforståelse han møter i sin prestehverdag i dag. Der møtte han en tro på at skaperguden hadde trukket seg tilbake, han var farlig og fjern og menneskene forholdt seg derfor til åndene. Lars forkynte da budskapet om at denne skaperguden vil ha kontakt med oss. Da Lars senere møtte den norske sjamanen Reidar¹⁴ var det derfor en gjenkjennelig åndelig verden som dukket opp. Reidar opplevde uro i huset, hans egne sjamanistiske forsøk på «å fordrive ondskaper» har førte ikke frem. Sjamanen mente at huset hans ligger på en gammel offerhaug. Han hadde den oppfatning at prester har større tro enn ham selv, og fortalte at etter samisk tradisjon kan det i slike tilfeller være klokt å tilkalle presten. Lars betonte at det ikke er hans egen tro, men Jesu tro som er virkekraftig. Reidar fikk en bekreftelse på at Lars' bønn og velsignelse har vært virkningsfull; Et rådyr nærmet seg huset. De hadde holdt

seg unna stedet før. Lars og Reidar fortsatte kontakten med hverandre.

Det sies at prestene i samiske områder overtok trekk fra og forventninger som folk hadde til sjamanen.¹⁵Ofte vil det likevel være et konfronterende møte mellom sjamanen og presten, slik vi kjenner det fra fortellinger fra misjonsmarken. Da nettopp misjonæren Lars trådte inn i sjamanen Reidars verden skjedde det ut fra en gjensidig respekt og med den unike erfaringen Lars hadde fra møte med en annen åndelig virkelighetsforståelse. Reidar var på forhånd svært urolig: ville presten ta hans erfaringer på alvor? Nå har han fått en ny erfaring som har ført han inn i kirkens fellesskap. Dette sier kanskje noe om at både presterollen og sjamanrollen ikke er statiske roller, men formes i utfordrende møter i «mellomrommet» mellom Gud og den materielle verden.

Noen videre refleksjoner

Prestetjenesten i «mellomrommet»- mellom «bealeren» og «psykiateren.»

En ung mann kom til presten Kåre for å bli døpt. Han gav utrykk for at han hadde mye uro og trodde at han gjennom dåpen ville få det roligere. Kåre tolket dette umiddelbart som en person med psykiske problemer og fikk bekreftet dette da mannen fortalte at han var et medium. Han så auraer og hadde tatt kurs i healing. Mannen hadde også oppsøkt en heks for om mulig å få svar på hva han skulle gjøre. Disse svarene hadde gjort ham enda mer urolig.

Kåre kjente godt til den lokale psykiatrien som han ofte hadde samarbeidet med tidligere og visste at mannen der ikke ville bli møtt eller tatt på alvor med sin åndelige virkelighet. Mannen kunne med andre ord lett bli en kasteball mellom to virkelighetsforståelser, en sekulær/rasjonell og en åndelig/irrasjonell. Mellom dette sto presten med sin virkelighetsforståelse, og skulle forsøke både å ta mannens åndelige opplevelser på alvor og sette grenser overfor det presten oppfattet som en uansvarlig «terapi». Det var et åpent spørsmål hvor presten her skulle søke støtte for best mulig å ivareta personen med sin sammensatte problematikk.

Prestens møte med mennesker skjer ganske ofte i en gråsoner,

i et grenseland eller et «mellomrom» med psykiatri på den ene side og vrangforestillinger på den andre. «Mellomrommet» kan best beskrives som en et møtested der mennesker lever og tolker sine krevende liv. Det er stedet for undring, for det uavklarte og et «sted» der rasjonell teologi og et rasjonelt menneskesyn ikke uten videre befinner seg helt vel. Men «mellomrommet» er et nødvendig møtested der nye håp kan skapes. Det er stedet og rommet der en stiller åpne spørsmål og åpner for alternative tolkningsmuligheter. Når prester våger å gå inn der og være åndelige veiledere utfordres både teologien og prestatjenesten på en nyskapende måte.

Presters kritiske og selvkritiske tilnærming til nyåndelige fenomener

Prester er som vi har sett, ofte forsiktig og lite konfronterende i samtaler og møter med mennesker med nyåndelige erfaringer. De kan likevel reise kritiske innvendinger mot ulike fenomener og stille selvkritiske spørsmål til egen måte å takle situasjonen på.

Når sørgende mennesker forteller at de får stor trøst i kontakt med avdøde, formidlet gjennom klarsynte, blir prester utfordret på hva det innebærer å ta «fortellingen på alvor», ikke minst kan presten utfordres som fagperson på sin kunnskap om naturlige sorgprosesser slik følgende fortelling eksemplifiserer. Spørsmålet er: Hoppet den sørgende enken over sorgprosessen?

I samtalen følte presten at enken betraktet og observert hvordan han tok imot budskapet og responderte på det. Presten la vekt på å fremstå som undrende. Enken hadde fått beskjed fra den klarsynte om at avdøde ektemann hadde det godt og ville at hun skulle leve og ha glede i livet. Dette gav enken ro. Presten sa at dette er fremmed og ukjent for ham og prøvde å tydeliggjøre det kristne håp, oppstandeshåpet. Men han har antydnet også at en ikke skal lefle med åndelige krefter. Enken sa at det var et bønnesvar at presten kom på besøk, samtidig som hun gav uttrykk for at den synske har dimensjoner som kirken mangler.

Samlet sett kan vi se at materialet så langt avspeiler at prestene har inkludert i sin sjelesørgeriske tenkning idealet om å ta folks erfaringer på alvor. Men det er ikke helt enkelt å

overføre dette på praksis. For det første har prestene beskrevet det slik at den lutherske arven er teologi som «sitter i hodet». Den er både en ressurs og samtidig et problem for de den sier så lite om mellomtilstanden. For det andre kan det være en spenning mellom det å ta folks erfaringer på alvor og samtidig utøve en realistisk sjelesorg.

Åpner eller stenger presterollen for kontakten med nyåndeligheten?

Presterollen som uttrykk for «makt» og «dogmatikk» gir vanligvis en dårlig konnotasjon i nyåndelige miljøer. Som vi alt har sett skjer mange av prestenes møter med de nyåndelige erfaringene spontant, men de kommer ikke er ikke helt uforberedt. Det skjer på bakgrunn av en åndelig og teologisk beredskap. Presten kan altså i kraft av sin evne til dialogisk tilnærming bryte gjennom de historiske barrierer, slik den kvalitative undersøkelsen viser.

Presten arbeider «nedenfra» i et lokalmiljø, og tillit bygges opp i nære relasjoner over tid. Kåre forteller hvordan han i sitt lokalmiljø over tid har gitt oppmerksomhet til og satt et tydelig fokus på sin åpenhet for åndelige samtaler. Presterollen kan likevel oppleves som en belastning i møte med menneskers nyåndelige erfaringer fordi den assosieres med «kirkemakt» og «rett lære». Noen av informantene bærer denne selvforståelsen som en tung byrde, og det kan i seg selv hindre dem i slike samtaler og lukke for muligheten til dialog. De kan også ha tanker om at de selv er mer åpne og dialogiske enn det folk flest antar. Prester har tross alt en stor motivasjon og vilje til å fremstå som autentiske, utover det de opplever at selve presterollen gir rom for. Prestene i denne undersøkelsen har et selvkritisk perspektiv som åpner for en ny og nysgjerrig tilnærming til mennesker sammensatte åndelige erfaringer.

Presters ressurser i møte med nyåndelige erfaringer

Når det gjelder presterollen viser undersøkelsen at presters beskrivelse av ressurser går i retning av å ta i bruk seg selv og bryte ut av en forventet og klisjeaktig presterolle, slik den er bygd opp og befestet i folks fordommer og formidlet gjennom media. Dette har vi sett er ganske byrdefullt for mange prester. Noen mister frimodigheten til å møte tidens åndelighet. Men det

gjelder langt fra alle. Som vi skal se, har mange en rik tilgang til kilder og ressurser i møte med nyåndelige erfaringer.

Prestene i denne undersøkelsen mangler ikke verktøy i møte med nyåndeligheten. Noen understreker at presten må våge å bryte ut av tilvante mønstre som kan stenge for slike møter. En prest er inne på at han i en travel prestehverdag ikke får nok tid til å finstille og slipe verktøyene.

Nyåndeligheten minner kirken om dens egen tilblivelse, mener en av informantene. Pluralismen vi opplever i dag er ikke bare en trussel, sier han, men en mulighet fordi den fører oss nærmere den tid da de bibelske tekster ble til. Dette perspektivet, mener han, er en ressurs fordi det gir nytt liv og aktualitet til de bibelske tekster. Så hvorfor gå over bekken etter vann? Kan prester i sin leting etter nye kilder og virkemidler komme til å overse at kilden er like for hånden?

Mye peker i retning av at kristen gudstro er på retur, og antallet ikke-troende øker. Det er en virkelighet som prestene lever i og har tatt inn over seg. Det vil også si at det åndelige språket man bruker i kirken vil være et fremmed og ukjent språk for en stadig større del av befolkningen. Det er i kontrast til denne «språkløsheten» og dette kommunikasjons-problemet, vi kan oppdage at et felles åndelig språk mellom mennesker som har en åndelig virkelighetsforståelse, trer tydeligere frem. Kirken er med andre ord i samme situasjon som nyåndeligheten, begge representerer alternativ til den sekulære, endimensjonale kultur. Slik trer også evangeliet tydeligere frem og kirken fremtrer tydeligere med sitt åndelige budskap.

Min undersøkelse viser at prester kan utvide sitt erfaringsgrunnlag i møte med andre kulturer, og bli en ressurs som beriker den daglige prestetjeneste. Kåre forholder seg kreativt i forhold til nye trosuttrykk. Dette perspektivet skaper også et kritisk og kreativt blikk på de lokale trosuttrykk. For Kåre og for Lars er det slik at deres teologi og prestetjeneste har fått et tydeligere og dypere fokus i møte med andre kulturer.

Lars, presten som har erfaring som misjonær, belyser dette nærmere. De fremmedartede erfaringer plasserer Lars inn i et «trygghetsunivers», han gjenkjenner de erfaringene han møtte «ute» i fortellinger om det overnaturlige formidlet fra hans egne besteforeldre. Dessuten kan han vise til egne åndelige

og paranormale erfaringer. For Lars er disse erfaringene en bekreftelse på at hans kristne tro er en del av et stort åndelig univers, noe som vi så eksemplifisert i hans møte med sjamanen Reidar.

Til sammen er dette en usedvanlig ressurs i Lars sitt møte med folks åndelige erfaringer i lokalmenigheten. Dette har gitt han en trygghet som har gjort det naturlig for ham å dele sin egen tro med andre. Lars er ikke redd eller usikker når han møter mennesker som forteller om usedvanlige opplevelser. Han lytter og argumenter ikke, men viser til sine egne erfaringer og hva Gud og Jesus har betydd i hans eget liv.

Prester i Tunsberg bispedømme lever i en globalisert tidsalder. Den lutherske lære betones nok som en nødvendig ressurs, men betraktes av informantene ikke som tilstrekkelig.

Min undersøkelse viser at de fra sitt lokale ståsted åpner blikket utover og prøver å orientere seg i en stadig mer fragmentert åndelig og religiøs verden og hverdag. Videre ser de oppover mot de store kosmiske sammenhenger og spør: Har vår norske kirke etterlatt seg et tomrom som fylles enten av vitenskapelig reduksjonisme eller nyåndelig spekulasjon? Hvor er de døde, og hva kan kirken si om de dødes forhold til de levende? Slike spørsmål åpner også blikket bakover til forsømte, felleskristne tradisjoner. Kan disse åndelige tradisjoner bringes tillive i en norsk, luthersk kontekst på en troverdig måte? Samtidig er det en krevende øvelse å vende blikket innover, mot seg selv, innover til det stedet der prester møter sine egne personlige begrensinger og kirkens forsømmelser, mangel på troverdig teologi og åndelig praksis i møte med en ny tid.

Oppsummering og videre utblikk

Å ta erfaringer på alvor

Som vi har sett, viser undersøkelsen at prester i DnK møter mennesker som har gjort det vi med et samlebegrep vil kalle ekstraordinære eller paranormale erfaringer. Materialet er ikke omfattende og begrenset til et geografisk område i landet. Likevel finnes det interessante tendenser i dette. Mange av de erfaringene og opplevelsene som mine informanter har fortalt om, bærer vitnebyrd om at nyåndeligheten er «smurt tynt utover» og slik sett er gjenkjennelige i forskerens blikk som nyåndelige.

Men om disse kan kalles nyåndelige eller ikke, har ikke vært så vesentlig for mine informanter. Det viktigste har vært å ta dem på alvor slik de ble fortalt. Det viktigste for de menneskene som prestene har møtt har heller ikke vært å presentere seg som nyåndelige, men at de er blitt tatt på alvor.

De erfaringer og fortellinger mine informanter har gjenfortalt og reflektert rundt kan m.a.o. ikke uten videre fanges inn under kategorien «nyåndelige». Undersøkelsen gir oss derfor et korrigerende signal: ensidig fokus på fenomenet «nyåndelighet» kan gi et skjevt fokus på selve den åndelige erfaringens egenart. De fenomenene som prestene i denne undersøkelsen har møtt, kan best beskrives som ekstraordinære erfaringer, noen med mer tydelige nyåndelige referanserammer.

Prester er forskjellige, deres prestehverdag, preferanser og fokus i tjenesten varierer. Men én ting er felles og har tydelig kommet til overflaten i denne undersøkelsen: Prester kan ikke lett unngå å komme i berøring med mennesker som har nyåndelige eller ekstraordinære erfaringer, men de kan lett komme til å styre unna kontakt med selve erfaringen. Det kan skyldes mangel på mestringsfølelse, mangel på språk og teologi og ens egen oppfatning av at presterollen er en barriere som stadig må overskrides. Prestehverdagen, presterollen og de rammer som kasualia setter, åpner heller ikke i seg selv for dypere åndelige samtaler.

Samtaler og sjelesorg som handler om dypere åndelige erfaringer, oppstår ofte spontant, men ikke uforberedt og tilfeldig. Disse skjer gjerne på bakgrunn av prestens fokus og evne og trening i å fange opp åndelige signaler. Det er særlig to typer erfaringer informantene rapporterer om. Det ene er fortellinger om «møte med avdøde», den andre er «uro i hus». I prestenes egne utsagn ligger det ofte en uløst konflikt: «Å ta erfaringene på alvor» må også bety at en før eller senere må møte erfaringene med en positiv teologi som kan gi sjelesorgen kraft, men som også kan innebære at en må møte erfaringene med kritikk.

Samtidig gir vår undersøkelse blant et utvalg prester i Tunsberg et signal om en nyorientering: menneskers åndelige erfaringer bekreftes som en åndelig lengsel og dermed som et tilknytningspunkt for kristen forkynnelse og tro.

Kirkelig kritikk og selvkritikk

Funnene i denne undersøkelsen flytter fokus fra kirkelig kritikk til kirkelig selvkritikk. Liturgien «Velsignelse av hus og hjem» kan også sees som et foreløpig høydepunkt i Den norske kirkes forsøk på å omsette denne vendingen til praktisk teologi. Det er en langsom og krevende prosess å endre et inntrykk som er skapt over lang tid. Undersøkelsen har vist at Dnk og prestene har en mer positiv oppfatning av nyåndeligheten enn det som media, offentligheten og de nyåndelige selv tror kirken har.

Ritualet «Velsignelse av hus og hjem» møter to typer kritikk: Har kirken begitt seg inn på en farlig vei, på spøkelsesjakt?¹⁶ Kritikken kan også vendes motsatt vei: Kirken går bare halvveis, den behandler bare «symptomene», men våger ikke gå inn på selve «sykdommen».¹⁷ Kirken står i et krysspress: Som offentlig ansvarlig institusjon og ritualforvalter forventes det at kirken opptrer rasjonelt. Som et åndelig samfunn forventer man at kirken fremtrer tydelig med sitt åndelige budskap og at den forholder seg teologisk bl.a. til åndetroen. Mine informanter opplever at de står i dette krysspresset og utfordrer Dnk til å arbeide mer med de teologiske og pastorale problemstillinger knyttet til forholdet mellom de levende og de døde.

Prestene i undersøkelsen forsøker å finne et godt balansepunkt mellom det å være kritisk og det å være selvkritisk i møte med denne type åndelige erfaringer. Dette kommer tydeligst frem når vi spør etter hvilke ressurser de har tilgjengelig. Møte med nye åndelige erfaringer setter prester i søkemodus: de søker utover tradisjonell luthersk lære, bakover mot de gamle åndelige kilder og utover mot en mer holistisk forståelse som kan gi et bedre svar på sammenhengen mellom den kristne tro og den nye type åndelighet eller folkelig religiøsitet. Vi har tolket det slik at prester har tatt inn over seg at kirken selv er blitt et alternativ til en gjennomgående sekulær virkelighetsforståelse. Det betyr at i møte med den nyåndelige erfaring gjenkjenner presten en felles åndelig virkelighet og et åndelig språk.

Det som gjennomsyrrer dette materialet er denne konstruktive viljen til å ta folks erfaringer på alvor ved å skjelne mellom det destruktive og det livgivende og videreføre dette i åndelig veiledning. Undersøkelsen viser at det er her slaget står.

Noter

- 1 Uttrykket « smurt tynt utover » er hentet fra Gilhus, Ingvild Sælid og Mikaelson, Lisbeth (1998). *Kulturens reformatyning, nyreligiøsitet i moderne samfunn* (Oslo: Universitetsforlaget 1998), s.13ff.
- 2 Botvar, Pål Ketil og Jan-Olav Henriksen (2010). «Mot en alternativreligiøs revolusjon?» i Botvar, Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red.): *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* (Oslo: Universitetsforlaget 2010): 74.
- 3 Når «nyåndelig» og ikke «nyreligiøs» er valgt som begrep henger det sammen med at dette ligger nærmere gruppens selvforståelse. Jf. uttrykket «Åndelig, men ikke religiøs». Se Botvar & Henriksen (2010): 62.
- 4 Bugge Amundsens, Arne (1999). «Med overtroen gjennom historien» i: Grongstad, Siv Bente, Hylland, Ole Marius og Pettersen, Arnfinn (red): *Hinsides, folkloristiske perspektiver på det overnaturlige* (Oslo: Spartacus forlag, 1999):32.
- 5 Jeg møtte prostiets prester på en fellessamling der det var satt av tid til å besvare spørreskjemaet. Prestene ble videre fulgt opp via e- mail og eller personlige samtaler.
- 6 Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid. Betenkning til Kirkemøte i 1999. (Den norske Kirke. Kirkerådet, 1999). Betenkningen er ført i pennen av Tore Laugerud.
- 7 Se Kirkemøtesak 7/13, <http://www.kirken.no>
- 8 Skarsaune, Oskar (1993). «Overveielser over norsk folkereligiøsitet.», *Halvårstidsskrift for praktisk teologi*, hefte 2, 1993.
- 9 Det påstås at det er en oppblomstring av spiritisme, bla gjennom etableringen av Norsk spiritualist forbund, kfr Romarheim Arild., Engler og ånder i et kristent verdensbilde, Foredrag ved åpen dag på MF 13/10 2012 (upublisert).
- 10 Se til dette eksempel i Mollerup-Degn, Lars; Mogensen, Mogens S. og Vestergaard, Leif (2008). *Tro i tiden: Lytterunde blant mennesker inspireret af østelig religiøsitet og spiritualitet*(Stiftssamarbeidet «Folkekirke og Religionsmøde: Århus, 2008): 34ff.
- 11 Liturgien og vedtaket er pr 15.08.2014 tilgjengelig på <http://www.kirken.no>
- 12 Se Anne Kalvigs kritikk: «Uro-ritual» i avisen *Klassekampen* 25. mars 2013, der hun bl.a. skriver:
«Uroritual... gjev ikkje innspel til forståinga av kva krefter som er i spel, som eit ritual frå kyrkja har makt til å stilna og fordriva i urolege hus? Dette skal kyrkja ikkje meina noko om, samstundes som Gudsordet og dei liturgiske elementa blir rekna som verknadsfulle. Det blir litt halvvegs, som når Lov om alternativ behandling forbyr alternative behandlarar å behandla alvorleg eller smittsam sjukdom, men tillet behandling av symptoma på sjukdommen».
- 13 Biskop Per Oscar Kjølås forteller hva han gjør når han besøker folk

som har kontaktet han og trenger hjelp mot uro. Først og fremst legger han vekt på at han aldri forsøker å diagnostisere hva det er som skaper uro i huset han har blitt bedt om å komme til, men han understreker at det er viktig å lytte til de opplevelsene som folk forteller og som har ført til at han har blitt kontaktet. Kjølås besøker alltid det stedet hvor folk mener det er et behov for velsignelse (Avisen Nordlys, 27.04, 2012).

- 14 «Reidar» er her anonymisert ved at det brukes fiktivt navn.
- 15 Lunestad, Jorun (2000). «Folketro i Nord Norge», i Engedal, Leif Gunnar; Sveinall, Arne Tord (red). Troen er løs: bidrag til belysning av forholdet mellom folkereligiøsitet, nyreligiøsitet og kristen tro (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2000):181.
- 16 Se for eksempel artikkel i avisen Hardanger Folkeblad 16.04 2013. Tittelen «Kirken på spøkelsesjakt» ble gjengitt i mange av landets aviser dagene etter kirkemøtevedtaket «Velsignelse av hus og hjem».
- 17 Se note 12

Yngve J. Sagedal (1952) er utdannet cand. theol, fra Det Teologiske menighetsfakultet. Han er sokneprest i Tønsberg Domkirke. Sagedal har tidligere mottatt «Olavsstipendet» der han undersøkte folkereligiøse forestillinger om livet etter døden. Han har skrevet flere fagartikler om forholdet mellom nyåndelighet og kirken. Den foreliggende artikkel bygger på en mastergradsavhandling fra 2013.

Disturbance in the Spirit World- Disquiet in the Church: A Qualitative Analysis of the Experiences and Reflections of Pastors on Encounters with New Spirituality Experiences.

Pastors in the Church of Norway, because of their broad contact with people in occasional offices, stands out as a group in Norwegian society that have opportunities to capture new folk religiosity and new spirituality concepts and experiences. The article analyses how, and in which contexts, pastors capture and reflects on these new spiritual currents. How do they interpret and reflects on the encounters with people's spiritual experiences? Can we, from their experiences, gain new information on contemporary folk religiosity? What kind of perspectives and challenges do their encounters with the contemporary folk religiosity marked by the new spirituality ideas – and their reflections on it -provide for the Church of Norway ? The study is based on an investigation done among pastors in two deaneries in the Church of Norway. It uncovers that the most common phenomena experienced by people are “different encounters with dead persons” and “spiritual disturbance in houses”. The survey also contributes to a shift in focus from ecclesiastical rejection of such phenomena to ecclesiastical self-criticism.